

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ У МЕДИЧНІЙ НАУЦІ ТА ОСВІТІ В КОНТЕКСТІ

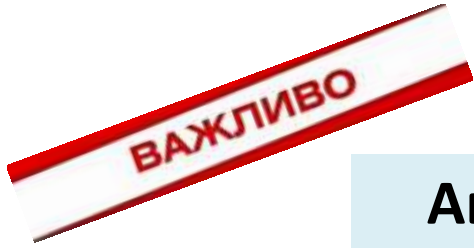
АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ:

правові аспекти та рекомендації для дослідників і викладачів

Модуль педагогічного
підвищення кваліфікації:
«Педагогічна майстерність.
Цифрові технології.
Принципи академічної
добročесності»
16.06.2026.

Начальник наукового відділу ОНМедУ
Катерина НІТОЧКО

Інтелектуальна власність (ІВ) – це сукупність прав на нематеріальні об'єкти, створені інтелектуальною працею

Авторське право

Патентне право

Інші види ІВ:

Торговельні марки (бренди),
географічні зазначення,
комерційна таємниця (ноу-хау),
топографії інтегральних
мікросхем, сорти рослин тощо
(торговельні марки можуть
стосуватися, наприклад, назв
освітніх програм або наукових
продуктів, а **ноу-хау** – секретних
методик чи формул у
фармацевтиці)

Суспільне надбання (*public domain*):

сукупність творів і об'єктів ІВ, щодо яких ні в кого немає
і не може бути виключних майнових прав

Авторське право

Авторське право – охороняє *твори* науки, літератури, мистецтва. Сюди належать наукові статті, монографії, навчальні посібники, лекційні матеріали, презентації, фотографії, відео тощо.

Авторське право виникає в момент створення твору і належить його автору.

Автор має особисті немайнові права (право авторства, ім'я, недоторканність твору) та **майнові права** (право відтворення, розповсюдження, публічного показу тощо).

Про авторське право і суміжні права
share.google

Про авторське право і суміжн... | від
01.12.2022 № 2811-IX <https://share.google/tlh0gtMr87d4pnnlN>

ВАЖЛИВО

Якщо твір створено в межах службових обов'язків, майнові права за замовчуванням переходять до роботодавця, якщо інше не передбачено договором. Таким чином, викладачам і науковцям варто перевіряти умови трудових чи авторських договорів щодо прав на створені ними матеріали

Академічна доброчесність — це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про академічну доброчесність

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2026, № 13, ст.35)

Верховна Рада України визнає академічну доброчесність важливою передумовою провадження якісної освітньої та наукової (творчої) діяльності, здобуття якісної освіти, утвердження в суспільстві довіри до результатів навчання і наукових (творчих) досягнень, а також формування поваги до честі та гідності людини.

Цей Закон проголошує базові цінності та визначає основні принципи і правила академічної доброчесності, правові та організаційні механізми її формування та забезпечення, основні ознаки і види порушень академічної доброчесності та заходи реагування на такі порушення.

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про освіту

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380)

{Закон визнано таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), згідно з Рішенням Конституційного Суду № 10-р/2019 від 16.07.2019}

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4742-20#Text>

<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2145-19#n613>

Для науково-педагогічних працівників медичних закладів вищої освіти (ЗВО) України академічна доброчесність сьогодні забезпечується на трьох рівнях:

- ✓ державному (законодавчому та регуляторному);
- ✓ інституційному (система забезпечення якості в самому ЗВО);
- ✓ персональному (відповідальність конкретного викладача, науковця, керівника).

Нормативна база

Станом на 2026 рік основними актами є:

- Закон України «Про академічну доброчесність»;
- Закон України «Про освіту»;
- Закон України «Про вищу освіту»;
- Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»;
- Закон України «Про авторське право і суміжні права».

ВАЖЛИВО

Важливо розуміти, що новий Закон «Про академічну доброчесність» не скасовує дію законодавства про авторське право, а навпаки — доповнює його спеціальними механізмами для сфери освіти і науки.

Положення та інші нормативні документи

Політика сприяння академічній доброчесності в університеті

[Кодекс академічної етики та взаємин університетської спільноти ОНМедУ](#)

[Положення про академічну доброчесність та етику академічних взаємин в ОНМедУ](#)

[Положення про Комісію з питань академічної доброчесності та етики академічних взаємин в ОНМедУ](#)

[Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в ОНМедУ](#)

[Положення про комісію з біоетики ОНМедУ](#)

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

СХВАЛЕНО
вченою радою Одеського
національного медичного
університету
від «09» квітня 2026 р.
Протокол № 10

ЗАТВЕРДЖУЮ
В. о. ректора Одеського національного
медичного університету
Станіслав ШНАЙДЕР
Введено в дію наказом ОНМедУ
«09» квітня 2026 року № 218-0

ПОЛОЖЕННЯ

про академічну доброчесність та етику академічних взаємин в
Одеському національному медичному університеті
(зі змінами)

Які державні органи забезпечують академічну доброчесність?

1. Міністерство освіти і науки України

МОН формує державну політику у сфері освіти і науки, затверджує нормативні акти, встановлює вимоги до атестації кадрів, акредитації освітніх програм та функціонування внутрішніх систем забезпечення якості освіти.

ВАЖЛИВО

Для медичних університетів МОН є головним центральним органом, що визначає правила академічної доброчесності

2. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО)

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти є ключовим органом контролю академічної доброчесності у вищій освіті.

Функції НАЗЯВО:

- перевірка дотримання принципів академічної доброчесності під час акредитації освітніх програм;
- розгляд окремих скарг;
- перевірка дисертацій;
- ініціювання позбавлення наукових ступенів у разі встановлення плагіату чи інших порушень;
- формування практики застосування законодавства про академічну доброчесність.

Для медичних ЗВО НАЗЯВО є найбільш впливовим зовнішнім контролером

Які державні органи забезпечують академічну доброчесність?

3. Державна служба якості освіти України

Державна служба якості освіти України здійснює інституційний аудит та контроль за функціонуванням систем забезпечення якості освіти.

Після прийняття нового закону її роль у сфері академічної доброчесності також посилюється.

4. Атестаційні та спеціалізовані вчені ради

Щодо дисертацій, присудження наукових ступенів та присвоєння вчених звань контроль здійснюється через:

- разові спеціалізовані вчені ради;
- вчені ради університетів;
- атестаційні органи МОН;
- НАЗЯВО.

5. Суди України

Якщо порушення академічної доброчесності одночасно є порушенням авторського права, остаточний захист прав здійснюється судами України.

Саме суд може:

- встановити факт порушення авторського права;
- стягнути компенсацію;
- зобов'язати припинити незаконне використання твору.

Що нового запровадив Закон «Про академічну доброчесність» 2026 року?

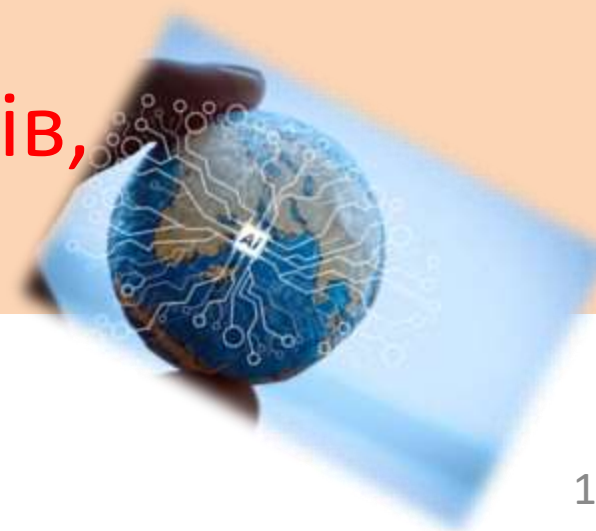
Новий закон уперше створює окрему систему правового регулювання академічної доброчесності для всієї сфери освіти і науки, а саме:

- визначає єдині цінності та принципи академічної доброчесності;
- встановлює перелік порушень;
- визначає процедури їх розгляду;
- вводить механізми реагування та санкції;
- покладає персональну відповідальність на керівників закладів освіти за функціонування систем доброчесності.

Крім класичних порушень (плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація), закон прямо регулює:

- відчуження авторства
- приписування авторства;
- недоброчесне оцінювання;
- схиляння до порушення доброчесності;
- недозволену допомогу;
- недоброчесне використання результатів, згенерованих штучним інтелектом.

Для медичних ЗВО це особливо актуально при:

- підготовці дисертацій;
- написанні статей у Scopus/WoS;
- створенні навчально-методичних матеріалів;
- використанні ChatGPT та інших генеративних ШІ-систем.

ChatGPT

Академічна доброчесність і генеративний штучний інтелект

Інтеграція ШІ стає
новим етапом у технологіях підтримки
академічної доброчесності

Нові ризики
(*AI-generated
тексту*)

Нові засоби
нейтралізації ризиків
(детекція *AI-generated
текстів*)

Закон про академічну
доброчесність, 2025

Штучний інтелект в наукових роботах:

особа не може вважатися автором академічного твору або його частини, якщо він згенерований комп'ютерною програмою. Якщо ж такі програми застосовують, то автор має вказати це, зазначивши методику формування твору або посилання на відповідну програму чи її опис

Recommendations for a Classification of AI Use in Academic Manuscript Preparation

SEPTEMBER 2025

DEVELOPED BY THE STM ASSOCIATION TASK & FINISH GROUP ON
AI LABELLING TERMINOLOGY FOR RESEARCH CONTENT DECLARATION

Документ розроблено Робочою групою зі штучного інтелекту та термінології маркування контенту для наукових публікацій під егідою **STM Association** (Міжнародної асоціації науково-технічних і медичних видавців).

До складу групи увійшли експерти провідних наукових видавництв: *Elsevier, Springer Nature, Taylor & Francis, Wiley, IEEE, BMJ, Cambridge University Press, American Chemical Society* тощо.

Мета:

Розробити класифікацію способів використання ШІ під час підготовки наукових рукописів і надати видавцям рекомендації:

- як формулювати політики щодо дозволеного/недозволеного застосування ШІ,
- коли і як автори мають **декларувати використання ШІ** під час подання і публікації статей.

Цільова аудиторія: наукові видавництва, але також документ важливий для авторів, рецензентів та читачів, оскільки спрямований на **забезпечення прозорості та доброчесності наукових публікацій у часи ШІ.**

Основні положення документа:

Бурхливий розвиток генеративного ШІ (*ChatGPT тощо*) ускладнив контроль за тим, **де проходить межа між авторським текстом і штучно згенерованим.**

Більшість видавництв досі не мають чітких політик щодо **декларування ШІ**, що викликає плутанину у:

- авторів (*що декларувати?*),
- рецензентів (*що вважати допустимим?*),
- читачів (*який контент створений людиною, а який – машинний?*)

Потрібна спільна термінологія та структура класифікації, щоб уникнути зловживань і зберегти інтегритет наукових публікацій!

Класифікація використання ШІ під час підготовки академічних публікацій

№	Категорія застосування ШІ	Опис дозволеної активності	Що не входить / заборонено
1.	Редагування мови, стилю, форматування	Покращення чіткості, граматики, структури речень. Напр., Grammarly, DeepL Write.	Генерація нового тексту або розширення змісту за запитами (prompts)
2.	Генерація або переписування тексту	Створення частин рукопису на основі запитів до GPT, Claude тощо	Має бути відкрито задекларовано в acknowledgment або примітці
3.	Переклад тексту	Переклад авторського рукопису з однієї мови на іншу (напр., для міжнародної публікації)	Переклад сторонніх джерел без верифікації
4.	Створення ілюстрацій для оформлення	Генерація діаграм, схем, заголовних зображень – не пов'язаних з реальними даними	Подання таких зображень як дослідницьких результатів
5.	Форматування даних	Покращення візуального вигляду таблиць, правильне розміщення, перетворення в PDF/Word	Будь-яке редагування даних, що змінює зміст
6.	Візуалізація дослідницьких даних	Створення графіків, спектрограм, діаграм на основі фактичних даних	Використання згенерованих даних без джерел
7.	Форматування коду	Покращення читабельності коду без зміни його функцій	Генерація нового коду або редагування з метою зміни логіки
8.	Пошук джерел/літератури	Підбір потенційно релевантних статей (напр., через Elicit, Scite)	Використання фейкових або «вигаданих» посилань, згенерованих GPT
9.	Імітація оригінальних результатів дослідження	Заборонено: видавати згенеровані ШІ зображення/дані за справжні наукові результати	Порушує академічну доброчесність

Рекомендації до застосування в університеті

Що не потрібно декларувати

- Просте використання перевірки орфографії, граматики, BibTeX-менеджерів цитувань, автоматичного форматування – не вважається застосуванням ШІ, що потребує декларування.

Недопустиме використання

Категорично забороняється:

- Підробка наукових результатів із допомогою генеративного ШІ.
- Автоматичне написання «наукових» статей без перевірки фактів і структури.
- Подача ШІ-згенерованого контенту без верифікації або посилань.

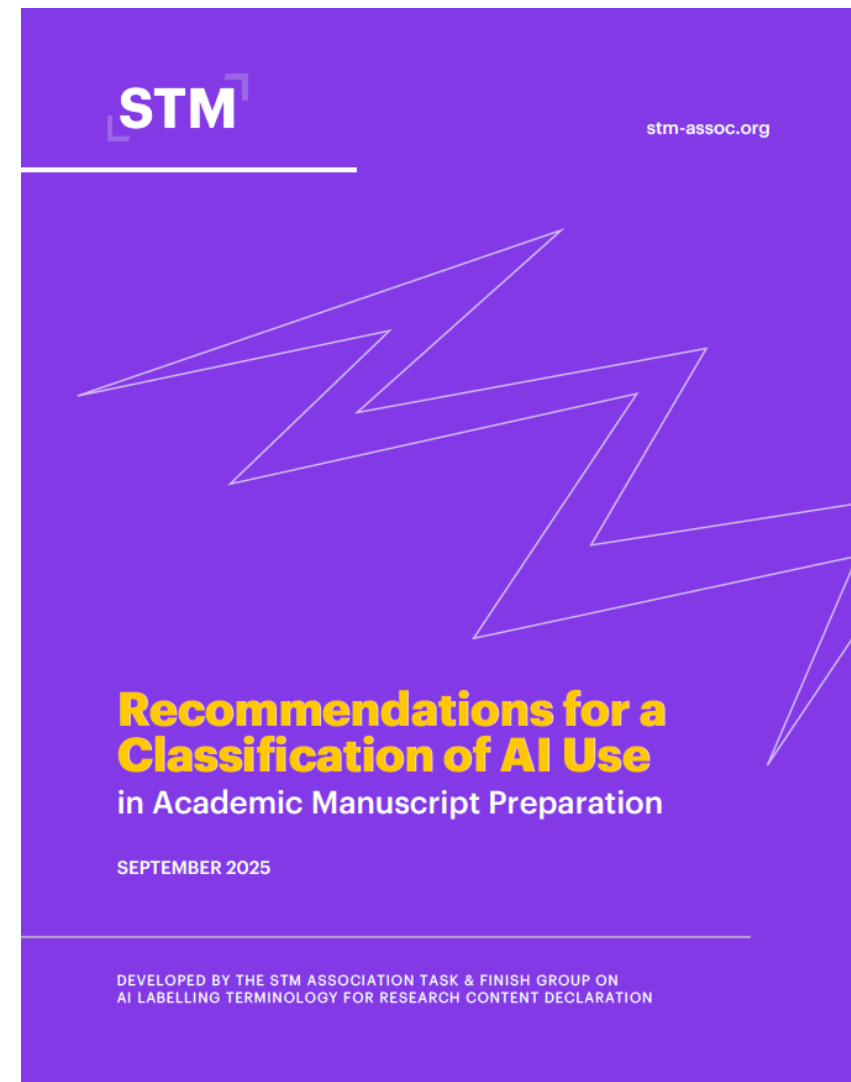

Політика прозорості

- Якщо використання ШІ вплинуло на зміст публікації, автор зобов'язаний зазначити це у вступі, під подяками або в окремій примітці.
- Наприклад: *“Частина мовного редагування цього рукопису була здійснена з використанням ChatGPT (OpenAI). Остаточна версія затверджена автором.”*

Висновки:

- Цей документ — інструмент для розробки видавничих політик щодо ШІ, який покликаний забезпечити прозорість і запобігти академічній недоброчесності.
- Він не встановлює універсальних правил, а пропонує структуру, якою можуть користуватися видавництва, університети і наукові спільноти.
- Для викладачів і науковців, особливо в медичній сфері, це важливий дороговказ як **етично та відкрито використовувати ШІ в підготовці публікацій**: не ховаючи його застосування, але і не замінюючи власну інтелектуальну працю машинною.

Рекомендації для авторів і редакторів щодо прозорого розкриття внесків ШІ (GAIDeT)

Рекомендації для авторів і редакторів щодо прозорого розкриття внесків ШІ (GAIDeT)

Для авторів

Розкриття внесків генеративного штучного інтелекту (ШІ) у наукових дослідженнях є необхідною умовою для підтримання довіри до науки. Така практика дає змогу авторам прозоро зазначати, на яких етапах і з якою метою використовувалися інструменти генеративного ШІ. Таксономія GAIDeT (Generative AI Delegation Taxonomy) пропонує структурований підхід до цього процесу, дозволяючи фіксувати завдання, делеговані ШІ (наприклад, ChatGPT, Claude), із збереженням відповідальності за результат за авторами. Детально про GAIDeT: <https://doi.org/10.1080/08989621.2025.2544331>

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/08989621.2025.2544331>
<https://zenodo.org/records/16941301>

Генератор декларації GAIDeT

Розроблений онлайн-інструмент [GAIDeT Declaration Generator](#) допомагає швидко сформувати декларацію про розкриття внесків генеративного ШІ:

1. Введіть, хто заповнює декларацію (автор/колективна відповідальність).
2. Вкажіть інструмент ШІ (назва, версія, наприклад, ChatGPT-5, Claude 3).
3. Оберіть завдання зі списку GAIDeT, які були делеговані генеративному ШІ.
4. Згенеруйте готовий текст декларації та додайте цей текст до вашої роботи перед списком літератури

Генератор GAIDeT вільнодоступний [українською](#) та [англійською](#) мовами.

Приклад готової декларації:

Автори декларують використання генеративного ШІ в процесі дослідження та написання. Згідно з таксономією GAIDeT (2025), такі завдання були делеговані інструментам GAI під повним людським наглядом: пошук та систематизація літератури; аналіз даних; переклад; аналіз етичних ризиків. Використаний інструмент GAI: ChatGPT-5. Відповідальність за остаточний варіант рукопису повністю лежить на авторах. Інструменти GAI не вказані як автори та не несуть відповідальності за кінцеві результати.

<https://panbibliotekar.github.io/gaidet-declaration/index-uk.html>

Популярні антиплагіатні системи та їх характеристики:

Система	Розробник / походження	Ключові характеристики	Примітки щодо використання
Turnitin	Turnitin, LLC (США)	Найбільша глобальна база академічних текстів; детальні звіти із виділенням джерел; інтеграція з LMS; останнім часом додано функцію визначення текстів, згенерованих ШІ	Лідер ринку, використовується у 140+ країнах; в Україні присутній опосередковано (через інструменти на зразок Unicheck); висока точність, але платний сервіс
Unicheck	Phase One Karma (Україна), нині Turnitin	Хмарна платформа, що підтримує українську та інші мови; розпізнає підміну символів; автоматично ігнорує оформлені цитати; має API для LMS	Широко впроваджений у ЗВО України ; після входження в родину Turnitin продовжує працювати як окремий сервіс ; є можливість пільгового доступу за держпрограмами
StrikePlagiarism (Plagiat.pl)	StrikePlagiarism/Plagiat.pl (Польща)	Виявлення збігів у багатьох мовах; спеціалізується на перевірці академічних робіт; може надавати звіт із відсотком унікальності та списком джерел	Використовується у деяких українських закладах за домовленістю з МОН ; популярний у країнах Центрально-Східної Європи; інтерфейс частково українізований
iThenticate	Turnitin (США)	Система для перевірки наукових статей, дисертацій; величезна база публікацій, зокрема CrossRef; орієнтована на дослідників і видавництва	Стандарт для міжнародних журналів; використовується в Україні при перевірці дисертацій та статей (зазвичай через доступ від наукових бібліотек або Нац. Агентства)

Використовується в ОНМедУ

Академічна доброчесність і авторське право: у чому різниця?

Це не тотожні поняття!

Порушення академічної доброчесності

Може виникати навіть тоді, коли формально авторське право не порушене.

Наприклад:

- самоплагіат;
- дублювання публікацій;
- приписування співавторства;
- фабрикація даних;
- фальсифікація результатів дослідження.

У цих випадках автор може використовувати власний текст або взагалі не використовувати чужі твори, але все одно порушувати академічну доброчесність!

Порушення авторського права

Пов'язане з незаконним використанням твору іншої особи:

- копіювання тексту;
- використання таблиць;
- використання рисунків;
- використання навчальних програм;
- використання презентацій без дозволу або належного цитування.

Такі дії можуть одночасно бути і порушенням авторського права, і порушенням академічної доброчесності.

Особливості для науково-педагогічних працівників медичних ЗВО

Для викладача медичного університету найбільш ризикованими з погляду академічної доброчесності є:

- Плагіат у статтях, монографіях та дисертаціях.
- Самоплагіат під час повторного використання навчально-методичних матеріалів.
- Некоректне співавторство (включення завідувача кафедри або керівника без реального внеску).
- Фабрикація клінічних даних.
- Фальсифікація статистичних результатів.
- Використання текстів, згенерованих ШІ, без належного декларування.
- Копіювання робочих програм освітніх компонентів інших ЗВО без зазначення джерела та дозволу правовласника.

Порівняльна таблиця для науково-педагогічних працівників медичного ЗВО

Ситуація	Порушення академічної доброчесності	Порушення авторського права	Академічна відповідальність	Можливі правові наслідки
Викладач скопіював фрагмент статті іншого автора без посилання	Так (академічний плагіат)	Так	Розгляд комісією з академічної доброчесності, дисциплінарні заходи	Цивільно-правова відповідальність, компенсація збитків
Викладач повторно використовує власний текст із попередньої статті без зазначення джерела	Так (самоплагіат)	Ні	Заходи академічної відповідальності	Зазвичай відсутні
До співавторів статті включено завідувача кафедри, який не брав участі в роботі	Так (неправомірне авторство)	Ні	Визнання порушення доброчесності	Як правило, відсутні

Порівняльна таблиця для науково-педагогічних працівників медичного ЗВО

Ситуація	Порушення академічної доброчесності	Порушення авторського права	Академічна відповідальність	Можливі правові наслідки
Викладач використовує рисунок або таблицю з чужої монографії без дозволу та посилання	Так	Так	Академічні санкції	Порушення майнових авторських прав
Стаття подана одночасно до двох журналів	Так	Ні	Санкції журналів, ЗВО, можливе відкликання публікації	Зазвичай відсутні
Фальсифікація клінічних даних дослідження	Так (фальсифікація)	Ні	Суворі академічна відповідальність	Можливі додаткові юридичні наслідки залежно від обставин
Фабрикація результатів дослідження, яких фактично не було	Так (фабрикація)	Ні	Позбавлення академічних результатів, дисциплінарні заходи	Можливі правові наслідки при використанні бюджетних коштів або грантів

Порівняльна таблиця для науково-педагогічних працівників медичного ЗВО

Ситуація	Порушення академічної доброчесності	Порушення авторського права	Академічна відповідальність	Можливі правові наслідки
Використання ChatGPT для підготовки тексту статті без декларування, якщо це суперечить політиці закладу або журналу	Може бути так	Не обов'язково	Визначається внутрішніми правилами та вимогами видання	Зазвичай відсутні
Копіювання робочої програми освітньої компоненти іншого університету без зазначення джерела	Так	Можливо так (якщо програма є об'єктом авторського права)	Академічні санкції	Можливий спір щодо авторських прав
Використання чужої презентації на лекції із зазначенням автора та джерела	Ні	Залежить від умов використання твору	Відсутня	Переважно відсутні при правомірному використанні

Особливо актуальні ризики для медичних університетів:

1. Наукові публікації

Найчастіші порушення:

- самоплагіат;
- дублювання публікацій;
- «почесне» або «адміністративне» співавторство;
- використання чужих рисунків і схем;
- маніпуляції статистикою.

2. Дисертаційні дослідження

Для медичних спеціальностей особливий ризик становлять:

- фальсифікація результатів клінічних досліджень;
- фабрикація вибірок пацієнтів;
- недостовірна статистична обробка;
- приховування конфлікту інтересів.

3. Навчально-методична документація

Типові проблеми:

- копіювання робочих програм;
- копіювання силабусів;
- використання чужих методичних рекомендацій без посилань;
- запозичення тестових банків завдань.

Саме тут часто виникає ситуація, коли одночасно порушуються і норми академічної доброчесності, і норми авторського права.

Практичне правило для НПП:

Для будь-якого академічного продукту (*стаття, підручник, методичні рекомендації, силабус, презентація, відеолекція*) варто поставити собі два запитання:

Запитання №1

Чи чесно я показав, кому належить ця ідея, текст, таблиця або зображення?

Якщо ні — це ризик порушення академічної доброчесності!

Запитання №2

Чи маю я право використовувати цей матеріал відповідно до законодавства про авторське право?

Якщо ні — це ризик порушення авторських прав!

Академічна доброчесність ≠ Авторське право

Академічна доброчесність	Авторське право
Захищає чесність і довіру в освіті та науці	Захищає права автора на твір
Контролюється ЗВО, НАЗЯВО, МОН	Захищається правовласником і судом
Може бути порушена навіть щодо власних текстів (<i>самоплагіат</i>)	Власний текст не порушує власне авторське право
Передбачає академічну відповідальність	Передбачає цивільно-правову та іншу юридичну відповідальність
Спрямована на якість освіти та науки	Спрямована на охорону інтелектуальної власності

Ключова теза:

***Не кожне порушення академічної
добросовісності є порушенням
авторського права, але
майже кожне порушення
авторського права в академічному
середовищі одночасно становить
порушення академічної
добросовісності***

Для викладачів медичного ЗВО немає потреби вивчати весь Закон України «Про авторське право і суміжні права» №2811-IX від 01.12.2022.

Практичну цінність мають ті положення, які стосуються створення та використання навчально-методичних матеріалів, наукових публікацій, презентацій, відеолекцій, електронних курсів і результатів наукової діяльності.

Про авторське право і
суміжні права
share.google

Про авторське право і суміжн... | від
01.12.2022 № 2811-IX <https://share.google/tlh0gtMr87d4pnnlN>

1. Авторське право виникає автоматично

Важливо знати

Авторське право виникає з моменту створення твору.

Не потрібно:

- реєструвати твір;
- отримувати патент;
- ставити знак ©.

Як тільки викладач створив:

- робочу програму;
- силабус;
- презентацію;
- відеолекцію;
- підручник;
- методичні рекомендації;
- тестові завдання;
- електронний курс,

він уже набуває авторських прав на цей твір.

Фраза:

**«Це викладено на сайті
університету, тому можна вільно
копіювати»**

є юридично неправильною.

***Наявність матеріалу у
відкритому доступі не означає
відмову автора від прав на нього.***

2. Автор має особисті немайнові права

Ці права не можна продати або
передати

До них належать:

- право визнаватися автором;
- право вимагати зазначення свого імені;
- право забороняти привласнення авторства;
- право на недоторканність твору.

Для викладача

Якщо хтось:

- прибрав прізвище автора з методичних рекомендацій;
- змінив титульну сторінку;
- видав чужу презентацію за власну,

**це порушення особистих
немайнових прав автора.**

3. Авторські права поширюються на навчально-методичні матеріали

Охороняються:

- підручники;
- посібники;
- методичні рекомендації;
- презентації;
- відеолекції;
- навчальні відео;
- електронні курси;
- тести;
- наукові статті;
- монографії;
- графічні матеріали;
- інфографіка.

Для медичного університету

Навіть окрема авторська схема:

- механізму розвитку прееклампсії;
 - алгоритму ведення пологів;
 - діагностичного маршруту пацієнта,

може бути об'єктом авторського права

4. Ідеї не охороняються, охороняється форма їх вираження

ВАЖЛИВО

Не можна монополізувати:

- науковий факт;
- клінічний протокол;
- медичну рекомендацію;
- навчальну концепцію.

**Однак охороняється конкретний
текст, таблиця, схема або
презентація**

Приклад

***Викладачі можуть використовувати
рекомендації:***

- *World Health Organization;*
- *International Federation of Gynecology and Obstetrics;*
- *European Society of Human Reproduction and Embryology.*

**Але не можуть просто копіювати готові
авторські навчальні матеріали колег
без дозволу чи належного цитування!**

5. Цитування дозволене:

Закон прямо дозволяє цитування.

За умови:

- законної публікації джерела;
- зазначення автора;
- зазначення джерела;
- обґрунтованого обсягу цитати.

Для викладачів

Можна:

- цитувати статтю;
- використовувати окремі рисунки з посиланням;
- включати цитати до презентацій.

Не можна:

- копіювати значні частини чужого твору та називати це цитуванням.

6. Плагіат є одночасно порушенням авторського права і академічної доброчесності

Якщо викладач копіює чужий текст без посилання:

- порушується Закон «Про авторське право і суміжні права»;
- порушується Закон «Про академічну доброчесність».

Тому плагіат має подвійні наслідки:

- академічні;
- юридичні.

7. Службові твори

Для університетів це одна з найважливіших норм.

Службовим твором вважається твір, створений працівником у зв'язку з виконанням трудових обов'язків.

Наприклад:

- робоча програма дисципліни;
- силабус;
- електронний курс;
- методичні рекомендації, підготовлені за дорученням кафедри.

ВАЖЛИВО

Важливий момент

Автором залишається викладач, але майнові права можуть належати:

- викладачу;
- університету;
- спільно викладачу і університету,

залежно від трудового договору та внутрішніх документів.

8. Не можна використовувати чужі зображення з Інтернету без дозволу

Поширена помилка:

«Я знайшов картинку в Google, значить її можна вставити в лекцію»

Google не є джерелом прав!

Необхідно:

- перевіряти ліцензію;
- використовувати відкриті ресурси;
- зазначати автора.

9. Відкриті ліцензії (Creative Commons)

Викладачам варто знати про ліцензії:

- CC BY;
- CC BY-SA;
- CC BY-NC;
- CC0.

Вони дозволяють використовувати матеріали легально за певних умов

(для створення електронних курсів це особливо важливо)

Виклики для правової охорони

ЦИФРОВА ЕПОХА

Цифрові технології полегшують створення, копіювання та поширення інформації, що з одного боку стимулює обмін знаннями

ВАЖЛИВО
Для викладачів та дослідників медичного університету важливо розуміти, які об'єкти захищаються ІВ, як діє законодавство України у цій сфері та які існують міжнародні практики. Це допоможе **правильно управляти правами на свої наукові й навчальні напрацювання** і відповідально використовувати чужі матеріали

Відкриті ліцензії: Creative Commons, Open Data Commons та інші

➤ Цифрові технології дали поштовх розвитку **вільних публічних ліцензій**, які дозволяють авторам і правовласникам самим визначати умови подальшого використання своїх творів у мережі.

➤ Замість традиційного «всі права захищені» (all rights reserved) все більше науковців та освітян обирають підхід «деякі права захищені», при якому частина прав добровільно **надається широкому загалу** через ліцензії.

Creative Commons (CC) – це сімейство типових авторсько-правових ліцензій, розроблених міжнародною некомерційною організацією Creative Commons

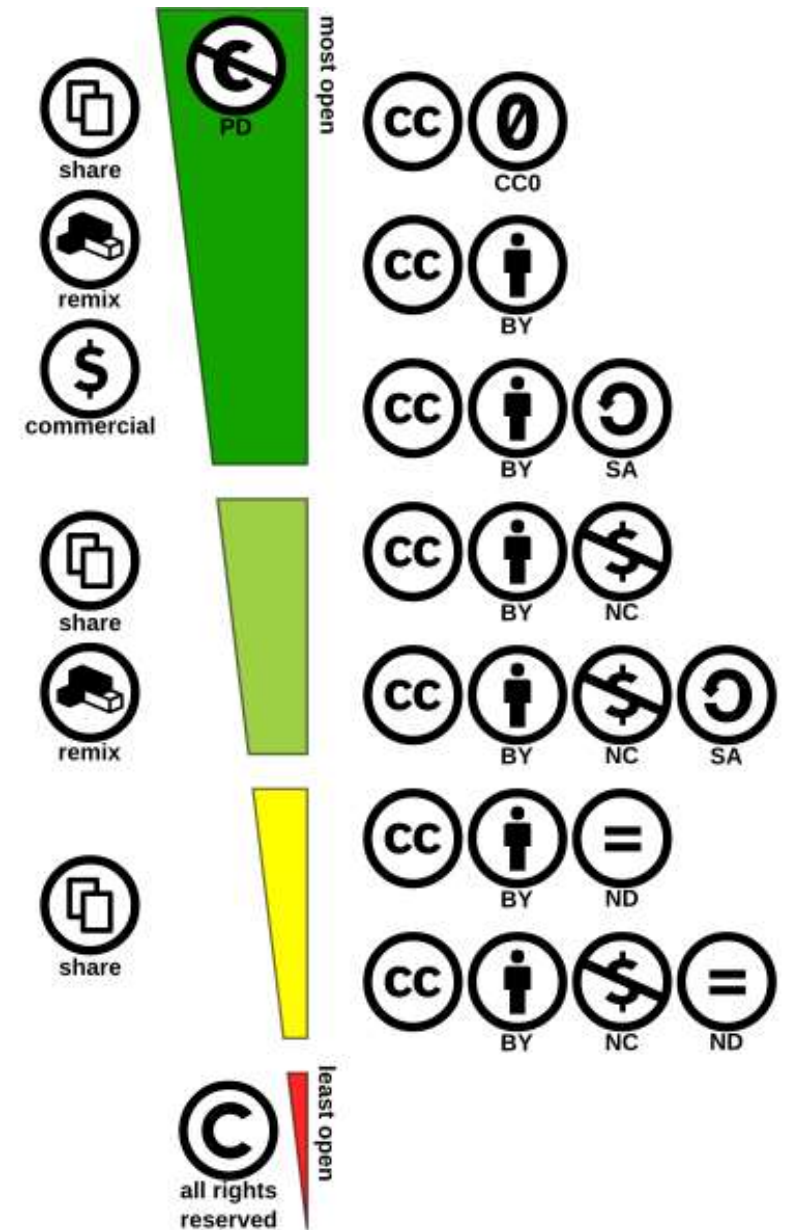
Open Data Commons (ODC) – набір ліцензій, спеціально розроблених для *баз даних та відкритих даних*

ВАЖЛИВО

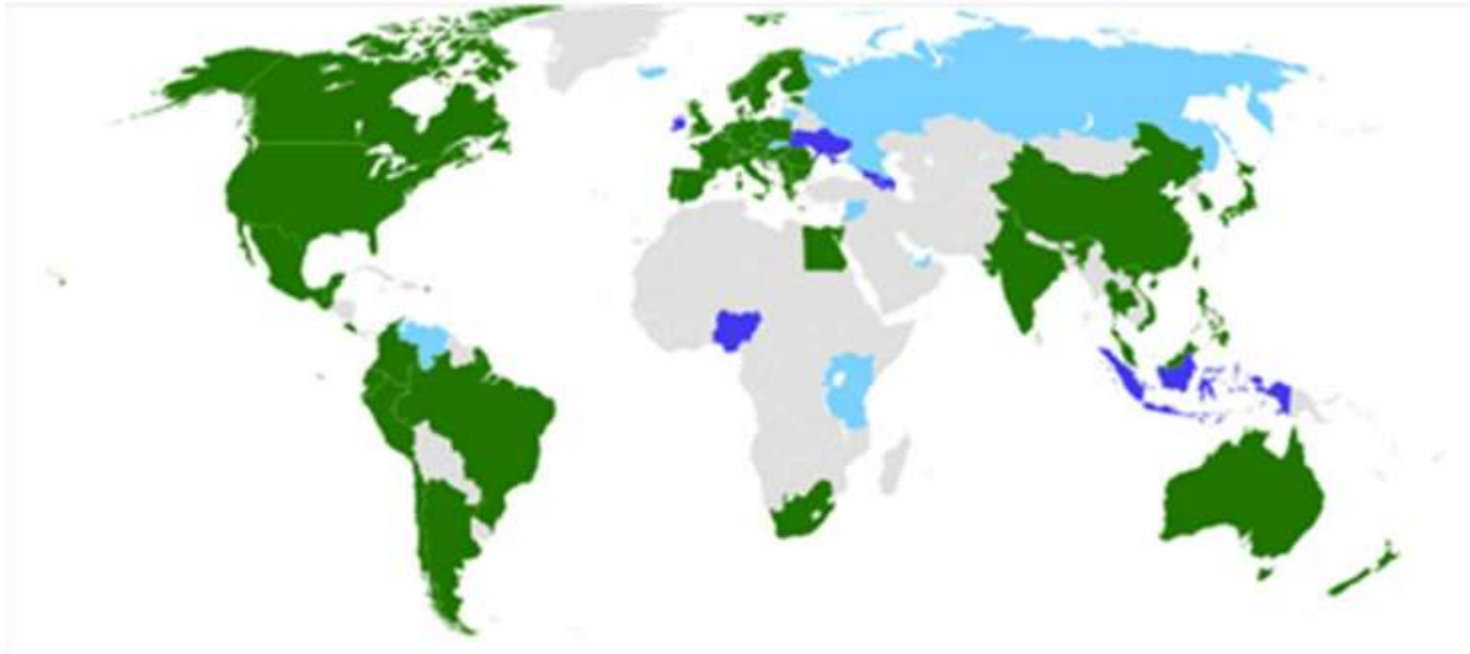
Для українських дослідників може бути цікавим те, що державний портал відкритих даних data.gov.ua дозволяє публікувати набори даних під ліцензіями Creative Commons та Open Data Commons – це сприяє повторному використанню даних у дослідженнях і розробках

Шкала ліцензій Creative Commons:

- **Creative Commons (CC)** – це сімейство типових авторсько-правових ліцензій, розроблених міжнародною некомерційною організацією Creative Commons.
- Вони пропонують гнучкий і зрозумілий спосіб легально дозволити іншим використовувати ваш твір на визначених вами умовах.
- Шкала ліцензій Creative Commons та статусів відкритості – від публічного надбання (вгорі) до повністю захищених прав («усі права застережені», внизу). Ліворуч позначено дозволені дії з твором, праворуч – умови ліцензії. Зеленим кольором виділено ліцензії, сумісні з концепцією **вільних культурних творів**, які максимально відкриті для повторного використання
- CC-ліцензії особливо популярні в освіті та науці: їх використовують для відкритих освітніх ресурсів, наукових статей у відкритому доступі, зображень, відео, музики тощо. Ліцензії CC базуються на комбінації кількох умов.
- Всі ліцензії CC забезпечують охорону особистих немайнових прав авторів і діють у рамках законів про авторське право по всьому світу.
- Україна, приєднавшись до Бернської конвенції, не перешкоджає застосуванню таких ліцензій – вони де-факто визнаються як невиключні договори між автором і користувачами

Території юрисдикції *Creative Commons*

З початку діяльності CC було п'ять версій набору ліцензій, пронумерованих від 1.0 до 4.0. Пакет ліцензій 4.0, випущений у листопаді 2013 року, є найновішим. Хоча ліцензія Creative Commons спочатку ґрунтувалася на американській правовій системі, зараз існує кілька територій (портів) юрисдикції Creative Commons , які відповідають міжнародним законам.

Creative Commons Україна — суть та функції

Creative Commons Україна (CC Україна) — це локалізація міжнародної організації Creative Commons, що діє в Україні.

Основні завдання:

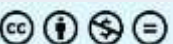
- локалізувати (перекладати, адаптувати) ліцензії CC для українського законодавства і української мови;
- поширювати ідеї відкритого контенту, відкритої науки, вільного доступу до знань серед авторів, викладачів, науковців, студентів;
- надавати інформацію, консультацію, ресурси, матеріали, які допомагають авторам вибирати ліцензії, зрозуміти правові умови і ризики.

Фактично CC Україна не змінює зміст ліцензій CC: вона не видає власних ліцензій, а локалізує міжнародні версії (тексти, юридичні формулювання, пояснення) для використання українцями.

<https://www.creativecommons.org.ua/>

<https://creativecommons.org/>

Основні ліцензії Creative Commons — що вони дозволяють і обмежують

Ліцензія	Що дозволяє / що обмежує	Коли доцільно використати
CC BY 4.0 (Авторство) CC-BY 4.0	Дозволяє будь-яке використання (наукове, освітнє, комерційне), копіювання, модифікацію, поширення — за умови зазначення автора і джерела	Якщо ви хочете, щоб ваш твір був максимально відкритим, використовуваним, цитованим, в тому числі в комерційних проектах
CC BY-SA 4.0 (Авторство — з поширенням на тих самих умовах) CC BY-SA 4.0	Як BY, але якщо хтось створює похідний твір, він має поширювати його під тією ж ліцензією	Коли важливо, щоб похідні роботи теж були вільними і з умовами, які забезпечують відкритість
CC BY-NC 4.0 (Авторство — некомерційне використання) CC BY-NC 4.0	Дозволяє використання, змінення, але лише некомерційно . Комерційне використання потребує окремого дозволу	Якщо ви не хочете, щоб ваш твір був використовуваний у комерційних цілях без вашого контролю або винагороди
CC BY-ND 4.0 (Авторство — без похідних творів) CC BY-ND 4.0	Дозволяється копіювати, поширювати — навіть комерційно, але не змінювати , не створювати похідні	Якщо важливо, щоб твір зберігся без змін (наприклад, авторська презентація, фотографія, текст, де зміни можуть спотворити)
CC BY-NC-SA 4.0 CC BY-NC-SA 4.0	Комбінує NC + SA: некомерційне використання, і похідні роботи мають бути ліцензовані з тим же SA	Якщо ви хочете, щоб контент був відкритим, але не допускати комерційної експлуатації без домовленості
CC BY-NC-ND 4.0 CC BY-NC-ND 4.0	Найбільш обмежувальна: некомерційне використання + без похідних + авторство	Якщо бажаєте максимального контролю: щоб твір не змінювали, не використовували в комерційних цілях

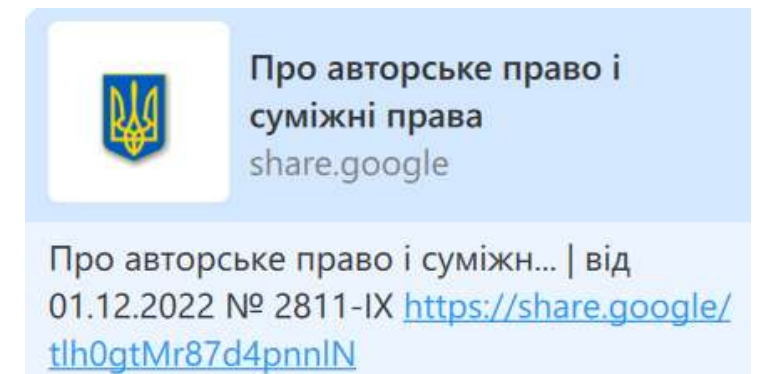
Також існує **CC0 (Creative Commons Zero)** — інструмент, яким автор може відмовитися від всіх можливих авторських прав і фактично помістити твір у суспільне надбання

Правовий статус та застосування *СС-ліцензій* в Україні

- Закон «Про авторське право і суміжні права» — після оновлення (2023 року) — забезпечує, що авторське право виникає автоматично, без потреби реєстрації. Ліцензії СС діють як **договори невиключної ліцензії** між автором (правовласником) та користувачами. СС не змінюють цього базового принципу.
- **Ліцензії СС є юридично чинними в Україні** — якщо автор чітко позначає, під якою ліцензією твір, і умови (як зазначення авторства, обмеження NC чи ND) явно вказані. У випадках спору вони можуть бути використані як доказ волевиявлення автора.
- **Для викладачів / університетів: якщо матеріали створені у службі або за державні кошти, або в межах штатного навантаження, важливо перевірити правила університету щодо майнових прав, чи дозволяють вони вам вільно ліцензувати ці матеріали.**
- Якщо в матеріалах є сторонні елементи (тексти, зображення, музика тощо), їх використання під СС-ліцензією має бути сумісне з ліцензією цих сторонніх елементів. Наприклад, якщо зображення доступне під СС BY-SA, і ви хочете використовувати його у своїй презентації, яку ви ліцензуєте під СС BY, це може бути невідповідно (оскільки SA вимагає подальше похідне мати ту ж ліцензію).

<https://share.google/tlh0gtMr87d4pnnlN>

Переваги й ризики застосування *СС-ліцензій*

Переваги	Ризики / обмеження
Вища видимість і цитованість ваших робіт, лекцій, освітніх ресурсів	Якщо обрано дуже відкриту ліцензію, може бути важче контролювати комерційне використання чи модифікацію (особливо якщо потрібна точність чи відповідність стандартам)
Спрощення обміну знаннями, використання ваших матеріалів іншими	Потенційне використання матеріалів не за призначенням або без дотримання авторства чи інших умов, якщо ліцензія обрана неправильно або некоректно вказана
Відповідність тенденціям відкритої науки — часто умова грантів, міжнародних співпраць	Можливі юридичні спори, якщо автор або інший правовласник пізніше бажає змінити умови, але ліцензія вже застосована і матеріали розповсюджені
Легкість використання чужих матеріалів, якщо вони під СС чи у суспільному надбанні	Якщо включено сторонні елементи, їх ліцензія може бути несумісною; або автор або університет може мати різні очікування щодо використання матеріалів

Чи працюють ліцензії CC в Україні?

Приклади з України

- Університет або інституція розміщує лекційні матеріали або конспекти під ліцензією CC BY або CC BY-SA на власному сайті або репозитарії — таким чином дозволяє іншим викладачам і студентам з інших закладів використовувати і адаптувати матеріали, за умовою зазначення авторства.
- Проєкти, де державні чи освітні органи публікують звіти або статистичні дані з відкритими ліцензіями (або через дата-портали) — часто використовуються CC BY або ліцензії відкритих даних.
- Використання зображень з Wikimedia Commons, що мають CC-ліцензії — багато українських викладачів інтегрують такі зображення в презентації, лекції, підручники, з обов'язковим зазначенням авторства і ліцензії.

Рецензенти:

Олександр МАРКОВЕЦЬ — канд. техн. наук, доц., зав. кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності Національного університету «Львівська політехніка»;
Оксана ШЕВЧУК — д-р. мед. наук, проф., професор кафедри фармакології з клінічною фармакологією, керівниця відділу менеджменту наукових проєктів Тернопільського національного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського;
Ігор ЛИМАН — д-р. істор. наук, проф., зав. кафедри історії України, координатор міжнародної діяльності Бердянського державного педагогічного університету.

Відкриті наукові практики [Текст] : навчальний посібник / Артюхов А., Артюхова Н., Березко О., Весній А., Волк Ю., Герасимчук Г., Голошук Р., Дворниченко А., Дороніна О., Жежнич П., Івашук О., Козловський С., Краковська С., Кучма І., Люта О., Ляшенко О., Марків О., Машталер О., Мозолевич Г., Орєхова Т., Петрушка А., Радіо С., Хаджинов І., Шілінг А.; за заг. ред. Жежнич П., Березка О. Житомир: ТОВ «Видавничий дім «Бук-Друк», 2024. — 400 с.

ISBN 978-617-560-159-4

This handbook is the output of the OPTIMA project (Open Practices, Transparency and Integrity for Modern Academia)

Programme: Erasmus+
Key Action: Cooperation for innovation and the exchange of good practices
Action Type: Capacity building in higher education
Project Reference: 618940-EPP-1-2020-1-UA-EPPKA2-CBHE-JP

Цей посібник є результатом проєкту OPTIMA (Відкриті практики, прозорість та доброчесність для сучасної вищої школи)

Програма: Erasmus+
Напрямок: Співпраця заради розвитку інновацій та обміну успішними практиками
Тип проєкту: Розбудова потенціалу у сфері вищої освіти
Код проєкту: 618940-EPP-1-2020-1-UA-EPPKA2-CBHE-JP

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Підтримка Європейською Комісією підготовки цієї публікації не означає схвалення її змісту, який відображає лише погляди авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

This handbook's content is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International Licence (CC BY 4.0) unless stated otherwise

Увесь вміст посібника доступний за ліцензією Creative Commons «Із Зазначенням Авторства 4.0 Міжнародна» (CC BY 4.0), якщо не вказано інше

ВАЖЛИВО

- Ті, хто хочуть зробити свої твори доступними для громадськості, але обмежити наданий обсяг прав, можуть застосовувати ліцензії Creative Commons.
- Ті, хто хочуть зберегти за собою весь комплекс авторських прав – не повинні використовувати ліцензії Creative Commons.

10. Авторські права діють і в цифровому середовищі

Закон однаково захищає:

- друкований підручник;
- PDF-файл;
- відеолекцію;
- запис вебінару;
- курс у LMS;
- презентацію PowerPoint.

Для медичного ЗВО

Запис лекції викладача, розміщений у Moodle або іншій LMS, є об'єктом авторського права.

Його не можна:

- копіювати;
- поширювати;
- викладати на сторонні ресурси без дозволу автора або правовласника.

Що повинен пам'ятати кожен викладач медичного ЗВО?

- ✓ Авторське право виникає автоматично.
- ✓ Презентації, електронні курси, силабуси та методичні рекомендації є об'єктами авторського права.
- ✓ Використовуючи чужий матеріал, необхідно посилатися на автора і джерело.
- ✓ Плагіат є одночасно порушенням авторського права та академічної доброчесності.
- ✓ Робочі програми та інші службові твори мають особливий правовий режим.
- ✓ Матеріали з Інтернету не є автоматично «вільними для використання».
- ✓ Використання відкритих ліцензій (Creative Commons) допомагає законно створювати сучасні освітні ресурси.

ВАЖЛИВО

Авторське право захищає результати інтелектуальної праці викладача, а академічна доброчесність забезпечує чесне використання результатів інтелектуальної праці інших осіб. Саме на перетині цих двох принципів сьогодні будується якісна університетська освіта та наука в Україні.

**Для медичних ЗВО важливо розуміти:
МОЗ України не є основним державним органом у
сфері академічної доброчесності, як МОН чи
НАЗЯВО.**

**Однак як засновник більшості державних
медичних університетів МОЗ має низку прямих та
опосередкованих важелів впливу на формування
культури академічної доброчесності та контроль
якості освітньої і наукової діяльності.**

**МІНІСТЕРСТВО
ОХОРОНИ
ЗДОРОВ'Я
УКРАЇНИ**

1. Хто за що відповідає?

Орган	Роль в академічній доброчесності
Міністерство освіти і науки України	Формує державну політику у сфері вищої освіти та науки
Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти	Зовнішній контроль академічної доброчесності та якості вищої освіти
Міністерство охорони здоров'я України	Засновник медичних ЗВО, формує політику медичної освіти та науки
Державний експертний центр МОЗ України	Контроль якості наукових досліджень у сфері клінічних випробувань та доказової медицини
Центр якості освіти МОЗ України (тестування)	Забезпечення доброчесності стандартизованого оцінювання (КРОК, ЄДКІ)

2. Прямі повноваження МОЗ щодо академічної доброчесності

МОЗ має **не прямі контрольні функції щодо академічного плагіату чи самоплагіату**, а переважно управлінські та організаційні функції як засновник університетів.

МОЗ:

- призначає та звільняє керівників більшості державних медичних ЗВО;
- затверджує статuti університетів;
- погоджує структуру закладів;
- здійснює контроль ефективності діяльності керівників;
- формує державну політику у сфері медичної освіти;
- визначає галузеві стандарти підготовки медичних кадрів.

ВАЖЛИВО

Після набрання чинності Законом «Про академічну доброчесність» керівник закладу освіти несе окрему відповідальність за функціонування системи академічної доброчесності.

Для медичних ЗВО це означає, що МОЗ як засновник отримує додаткові підстави оцінювати діяльність ректора через призму забезпечення доброчесності в університеті.

3. Опосередковані функції МОЗ *(саме вони є найбільш важливими для медичних університетів)*

МОЗ впливає через кадрову політику

Наприклад:

- контракт ректора;
- оцінювання діяльності керівництва;
- результати акредитації освітніх програм;
- репутаційні ризики університету.

Якщо у ЗВО систематично виявляються факти фальсифікації, фабрикації або плагіату, це може стати предметом реагування засновника!

МОЗ впливає через стандарти медичної освіти

Наприклад:

- ЄДКІ;
- КРОК;
- стандартизовані іспити;
- клінічні компетентності.

Усі ці механізми спрямовані на мінімізацію недоброчесних практик під час оцінювання

4. Роль Центру якості освіти МОЗ

Центр якості освіти МОЗ України

Для медичних ЗВО це один із найважливіших інструментів забезпечення доброчесності через:

- КРОК 1;
- КРОК 2;
- КРОК 3;
- ЄДКІ;
- OSCE та інші стандартизовані форми оцінювання,

створюються єдині правила перевірки знань, які суттєво зменшують ризики:

- списування;
- необ'єктивного оцінювання;
- корупційних практик;
- необґрунтованого завищення результатів.

Це фактично один із механізмів академічної доброчесності на національному рівні.

5. Роль ДЕЦ МОЗ

Державний експертний центр МОЗ України

ДЕЦ не контролює плагіат у дисертаціях або статтях викладачів.

Але він має важливу роль щодо:

- клінічних випробувань;
- належної клінічної практики (GCP);
- біоетики;
- достовірності дослідницьких даних;
- моніторингу безпеки лікарських засобів.

Тому в медичній науці ДЕЦ фактично протидіє таким порушенням академічної доброчесності як:

- фабрикація даних;
- фальсифікація результатів;
- приховування небажаних явищ;
- порушення етичних вимог досліджень.

6. Чи має роль Центр розвитку медсестринства та Центр розвитку медичної освіти МОЗ?

Якщо йдеться про структури, які займаються реформою медичної освіти та безперервного професійного розвитку, їхня роль є переважно методичною:

- формування культури доброчесності;
- навчання викладачів;
- впровадження сучасних підходів до оцінювання;
- поширення політик щодо використання ШІ та цифрових технологій.

Вони не є контролюючими органами

7. Хто реально розглядає справи про порушення академічної доброчесності викладача медичного ЗВО?

Послідовність зазвичай така:

- Комісія з академічної доброчесності університету.
- Вчена рада університету.
- НАЗЯВО (у визначених законом випадках).
- МОН України.
- Суд (якщо є спір щодо авторських прав або оскарження рішення).

МОЗ зазвичай не є органом первинного розгляду таких справ.

Повноваження МОЗ у сфері академічної доброчесності медичних ЗВО

Прямі:

- повноваження засновника;
- кадрова політика щодо керівників ЗВО;
- формування політики медичної освіти;
- стандартизація оцінювання через систему ЄДКІ та КРОК.

Опосередковані:

- контроль якості медичної освіти;
- підтримка дослідницької етики;
- контроль клінічних досліджень через ДЕЦ МОЗ;
- формування культури доброчесності через галузеві політики.

ВАЖЛИВО

У сфері академічної доброчесності для медичного університету головним зовнішнім контролером є НАЗЯВО та законодавство про освіту, тоді як **МОЗ виступає насамперед засновником і галузевим регулятором**, який забезпечує умови для дотримання академічної доброчесності та дослідницької етики в медичній освіті й науці.

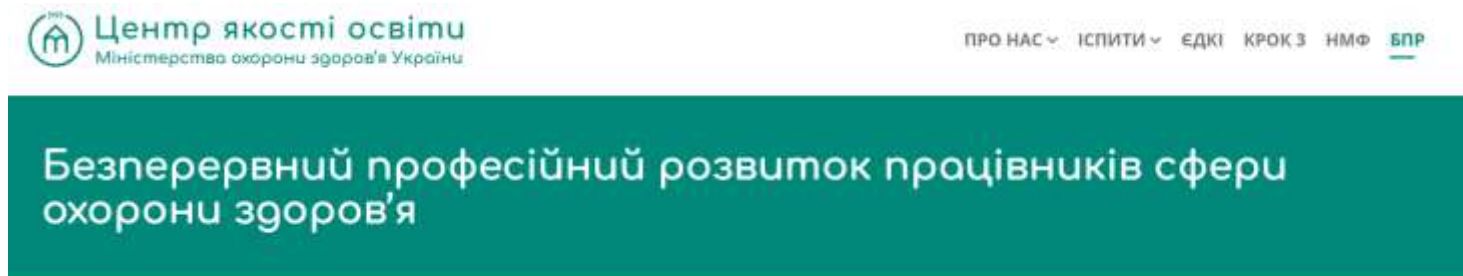
Роль системи БПР у забезпеченні академічної доброчесності

Чому БПР пов'язаний з академічною доброчесністю?

Безперервний професійний розвиток ґрунтується на принципах:

- достовірності результатів навчання;
- прозорості оцінювання;
- підтвердження реального набуття компетентностей;
- недопущення фальсифікації освітньої діяльності;
- відповідальності провайдерів та учасників освітніх заходів.

Фактично БПР переносить принципи академічної доброчесності з університетської освіти у сферу післядипломного професійного навчання лікарів.

Які органи забезпечують доброчесність у системі БПР?

МОЗ України

Формує державну політику у сфері БПР та встановлює правила функціонування системи. МОЗ:

- затверджує нормативні акти щодо БПР;
- визначає вимоги до провайдерів;
- встановлює вимоги до заходів БПР;
- визначає механізми нарахування балів БПР.

Центр розвитку медсестринства та інші уповноважені структури МОЗ

Здійснюють методичний супровід:

- розроблення стандартів;
- рекомендацій щодо якості освітніх заходів;
- поширення принципів професійної етики.

Центр якості МОЗ

Забезпечує доброчесність стандартизованого оцінювання через:

- ЄДКІ;
- ліцензійні іспити;
- окремі форми оцінювання професійних компетентностей.

Провайдери БПР

Саме вони несуть безпосередню відповідальність за академічну доброчесність під час проведення заходів.

До них належать:

- медичні університети;
- наукові установи;
- професійні асоціації;
- заклади охорони здоров'я;
- інші акредитовані організації.

Типові порушення доброчесності в системі БПР

З боку слухачів

Недостовірне підтвердження участі

Наприклад:

- реєстрація без фактичної участі;
- передача доступу іншій особі;
- проходження тестування сторонньою особою.

Фальсифікація освітньої активності

Наприклад:

- використання підроблених сертифікатів;
- внесення недостовірних даних до особистого освітнього портфолію.

З боку провайдерів

Формальний характер навчання

Наприклад:

- відсутність контролю присутності;
- автоматична видача сертифікатів;
- відсутність оцінювання результатів навчання.

Академічний плагіат

Наприклад:

- копіювання освітніх програм;
- використання чужих презентацій;
- використання матеріалів без дозволу автора.

Недостовірне нарахування балів

Наприклад:

- невідповідність між фактичним обсягом навчання та заявленими балами БПР.

Особливе значення для викладачів медичних ЗВО

Викладач медичного університету часто одночасно виступає:

- науково-педагогічним працівником;
- провайдером БПР;
- автором освітнього контенту;
- експертом з оцінювання.

Тому на нього поширюються одразу три групи вимог:

Академічна доброчесність

Закон «Про академічну доброчесність».

Авторське право

Закон «Про авторське право і суміжні права».

Професійна доброчесність

нормативні акти МОЗ щодо БПР.

ВЗ

Одеський наці...
Провайдер заходів...

 Сповіщення 10 >

 Заяви

 Заходи

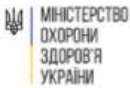
Провайдер № 2414

Дата закінчення договору:
20.12.2026

Технічна підтримка

електронна
система

МІНІСТЕРСТВО
ОХОРОНИ
ЗДОРОВ'Я
УКРАЇНИ

Новий аспект: використання ШІ у БПР

Для провайдерів БПР стають актуальними питання:

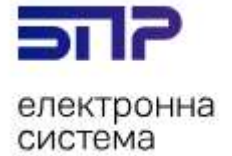
- використання ChatGPT при підготовці освітніх матеріалів;
- створення тестових завдань за допомогою ШІ;
- підготовка презентацій та методичних рекомендацій.

Ключовий принцип залишається таким самим:

Використання ШІ саме по собі не є порушенням, але недеклароване використання, подання згенерованого контенту як повністю авторського або використання недостовірної інформації може становити порушення академічної доброчесності.

Система БПР як елемент забезпечення академічної доброчесності

БПР забезпечує:

- ✓ достовірність освітньої діяльності;
- ✓ об'єктивність оцінювання результатів навчання;
- ✓ підтвердження реального набуття компетентностей;
- ✓ недопущення фальсифікації сертифікатів та освітньої активності;
- ✓ дотримання авторських прав під час створення освітнього контенту;
- ✓ розвиток культури професійної та академічної доброчесності серед медичних працівників.

ВАЖЛИВО

Для медичного університету академічна доброчесність сьогодні охоплює не лише освітній процес і наукові дослідження, а й всю систему безперервного професійного розвитку.

Тому провайдер БПР повинен забезпечувати ті самі стандарти чесності, прозорості та відповідальності, що й заклад вищої освіти під час підготовки майбутніх лікарів.

Для викладачів медичного ЗВО питання конфлікту інтересів є одним із найважливіших компонентів академічної доброчесності, але водночас одним із найменш зрозумілих на практиці. Після набрання чинності Законом України «Про академічну доброчесність» конфлікт інтересів прямо включений до сфери регулювання академічної доброчесності.

Disclosure of Conflict of Interest

Що таке конфлікт інтересів у діяльності викладача медичного ЗВО?

Конфлікт інтересів виникає тоді, коли **приватний інтерес може впливати або створювати враження впливу на професійне рішення викладача, науковця чи експерта.**

Для медичної освіти це особливо актуально через постійну взаємодію з:

- фармацевтичними компаніями;
- виробниками медичних виробів;
- лабораторними мережами;
- приватними клініками;
- професійними асоціаціями.

Співпраця з фармацевтичними компаніями сама по собі не є порушенням академічної доброчесності.

Порушенням є прихований або неврегульований конфлікт інтересів.

Саме такий підхід використовується у міжнародних рекомендаціях, політиках медичних журналів та сучасній системі БПР.

Типові ситуації конфлікту інтересів

1. Лектор отримує гонорар від фармкомпанії

Наприклад:

Викладач кафедри акушерства та гінекології читає лекцію про лікування менопаузальних розладів.

Одночасно він є:

- консультантом виробника препарату;
- членом дорадчої ради компанії;
- оплачуваним спікером.

У такому випадку існує потенційний конфлікт інтересів.

Сам факт отримання гонорару не є порушенням.

Порушенням буде:

- приховування цього факту;
- просування препарату під виглядом незалежної освіти;
- однобічне представлення доказів.

2. Викладач проводить клінічне дослідження препарату

Університетський співробітник є:

- головним дослідником;
- координатором дослідження;
- консультантом спонсора.

При підготовці:

- статей;
- доповідей;
- дисертацій;
- освітніх матеріалів

цей зв'язок повинен бути відкрито задекларований.

Типові ситуації конфлікту інтересів

Центр якості освіти
Міністерства охорони здоров'я України

3. Автор клінічних рекомендацій

Член робочої групи МОЗ або експертної групи бере участь у створенні настанов.

Якщо він отримує фінансування від виробника препарату, що згадується у рекомендаціях, такий інтерес підлягає декларуванню.

4. Проведення заходів БПР

У багатьох положеннях щодо БПР окремо передбачені механізми:

- запобігання конфлікту інтересів;
- недопущення прихованої реклами;
- оцінки заходів на ознаки академічної доброчесності;
- забезпечення доказовості освітнього контенту.

На виконання абзацу 3 пункту 19 Положення про систему безперервного професійного розвитку працівників сфери охорони здоров'я, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 р. № 725 (до проведення заходу залучені особи, які не мають конфлікту інтересів)

У презентації кожного тренера/доповідача, які залучені до проведення заходу БПР другим слайдом розмістити заяву про відсутність конфлікту інтересів

ЗАЯВА

про відсутність конфлікту інтересів

Цією заявою _____ підтверджую, що:

(ПІБ тренера/доповідача)

не проваджу безпосередньо або із залученням третіх осіб діяльність, пов'язану з виробництвом, оптовою та роздрібною торгівлею, імпортом лікарських засобів і медичних виробів та допоміжних засобів реабілітації (асистивних технологій), та не перебуваю у складі засновників (учасників, власників) або органів управління осіб, які проводять вказану вище діяльність, не перебуваю у господарських, цивільних, трудових відносинах з особами, які провадять таку діяльність; під час заходу БПР, не здійснюватиму жодних дій для реклами фізичних та юридичних осіб (їх назв, логотипів, торгових марок, результатів діяльності та іншого), які пов'язані з виробництвом, оптовою та роздрібною торгівлею, імпортом лікарських засобів, медичних виробів та допоміжних засобів реабілітації.

Дата проведення заходу (дд.мм.рік)

Що рекомендувати викладачам медичного університету?

У кожній презентації, лекції або науковій доповіді варто мати окремий слайд:

Disclosure of Conflict of Interest

Наприклад:

Конфлікт інтересів: відсутній.

або

Автор є консультантом компанії ХХХ.

або

Автор отримував гонорари за лекторську діяльність від компаній ХХХ та УУУ.

Саме таку практику використовують провідні міжнародні медичні товариства та наукові журнали.

Які вимоги до співпраці з фармкомпаніями є прийнятними?

Допустимо

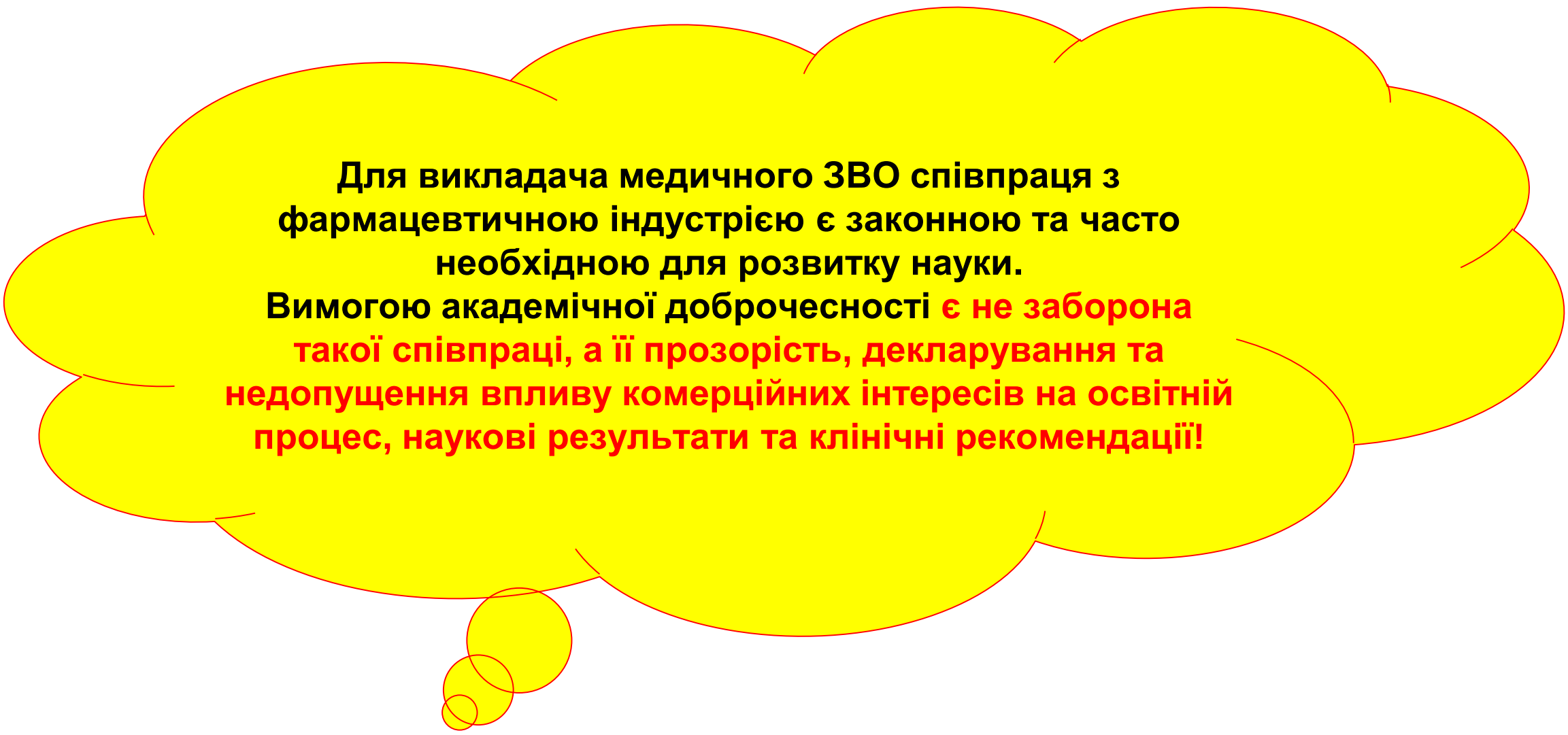
- ✓ Участь у клінічних дослідженнях.
 - ✓ Виступи на наукових конференціях.
 - ✓ Грантова підтримка досліджень.
 - ✓ Членство у дорадчих радах.
 - ✓ Отримання гонорарів за експертну діяльність.
 - ✓ Спільні освітні проєкти.
- За умови повного розкриття інформації про такі відносини.

Недопустимо

- ✗ Прихована реклама лікарських засобів під час лекцій.
- ✗ Просування конкретного бренду замість аналізу доказів.
- ✗ Вплив спонсора на результати дослідження.
- ✗ Приховування фінансування.
- ✗ Включення рекламних матеріалів до навчальних програм.
- ✗ Використання БПР як інструменту маркетингу.

Співпраця з фармацевтичними компаніями: де межа?

Ситуація	Допустимо	Потрібне декларування	Порушення добросовісності
Участь у клінічному дослідженні	Так	Так	Ні
Гонорар за експертну лекцію	Так	Так	Ні
Членство у дорадчій раді компанії	Так	Так	Ні
Реклама бренду під виглядом навчання	Ні	Не вирішує проблему	Так
Приховування фінансування дослідження	Ні	Таке декларування відсутнє	Так
Однобічне представлення доказів на користь спонсора	Ні	Так	Так

Для викладача медичного ЗВО співпраця з фармацевтичною індустрією є законною та часто необхідною для розвитку науки.

Вимогою академічної доброчесності **є не заборона такої співпраці, а її прозорість, декларування та недопущення впливу комерційних інтересів на освітній процес, наукові результати та клінічні рекомендації!**

Ключове правило

Академічна доброчесність та інноваційна діяльність

- Академічна доброчесність є основою створення, впровадження та комерціалізації інновацій у сфері освіти, науки та охорони здоров'я.
- Академічна доброчесність забезпечує достовірність наукових результатів, справедливе визнання внеску авторів та довіру до нових технологій, методик і розробок.

Основними принципами є:

- визнання реального авторства та співавторства;
- недопущення привласнення результатів інтелектуальної діяльності;
- достовірність експериментальних і клінічних даних;
- прозорість фінансування та конфлікту інтересів;
- дотримання прав інтелектуальної власності.

Академічна доброчесність і патентна діяльність

Патент є не лише інструментом правового захисту винаходу, а й механізмом визнання авторського внеску дослідника.

Порушення академічної доброчесності у сфері патентування можуть проявлятися як:

- включення до складу винахідників осіб, які не зробили творчого внеску;
- невключення фактичних авторів розробки;
- використання чужих результатів досліджень без дозволу;
- подання недостовірних даних для обґрунтування патентоспроможності;
- приховування справжнього походження розробки.

Практичне правило для науковця

Кожен винахідник має бути автором, а кожен автор має бути належним чином визнаний.

Так само, як академічний плагіат є порушенням доброчесності в науці, привласнення результатів інноваційної діяльності є порушенням доброчесності у сфері інтелектуальної власності.

Академічна доброчесність → якісна наука → інновації → патенти → впровадження в медичну практику.

Без дотримання принципів академічної доброчесності неможливі ані довіра до наукових результатів, ані ефективний захист інтелектуальної власності, ані успішна комерціалізація медичних інновацій.

Коли потрібно оформлювати патент, а не просто користуватись законом про авторське право та суміжні права?

Це дуже важливе питання для викладачів і науковців медичних ЗВО, оскільки часто плутають **авторське право** і **патентне право**.

Головне правило

Авторське право захищає форму вираження ідеї, а патент захищає технічне рішення (саму інновацію).

- Якщо Ви створили текст, презентацію, методичні рекомендації, електронний курс або статтю — зазвичай достатньо авторського права.
- Якщо Ви створили новий спосіб, пристрій, технологію, речовину або технічне рішення — варто розглядати патентування.

Коли достатньо авторського права?

Охороняються автоматично:

- ✓ наукові статті;
- ✓ монографії;
- ✓ підручники;
- ✓ методичні рекомендації;
- ✓ презентації;
- ✓ відеолекції;
- ✓ комп'ютерні програми;
- ✓ бази даних (у певному обсязі);
- ✓ навчальні курси;
- ✓ графічні матеріали.

Приклад

Ви створили:

- методичні рекомендації з профілактики передчасних пологів;
- електронний курс із СРЗ молоді;
- презентацію з менеджменту менопаузи;
- програму симуляційного тренінгу.

У цих випадках патент не потрібен.

Коли варто думати про патент?

Медичний виріб або пристрій

Наприклад:

- новий акушерський інструмент;
- тренажер для симуляційного навчання;
- діагностичний пристрій.

Лікарський засіб або композиція

Наприклад:

- нова фармацевтична композиція;
- нова молекула;
- нова комбінація діючих речовин.

Корисна модель

Найпоширеніший варіант для медичних університетів.

Наприклад:

- удосконалений медичний інструмент;
- лабораторний пристрій;
- навчальний симулятор.

5. Програмне забезпечення з технічним результатом

Сам код програми охороняється авторським правом. Але якщо програмний продукт реалізує нове технічне рішення, може виникати патентоспроможний об'єкт.

Патентування винаходів і корисних моделей в Україні

На що можна отримати патент

Патент можна отримати на:

а) **продукт** – пристрій, механізм, система взаємодіючих пристроїв, споруда, виріб, речовина, штам мікроорганізму, культура клітин рослини і тварини та інший біологічний матеріал.

б) **процес** – дія або сукупність дій, виконуваних щодо продуктів та інших матеріальних об'єктів за допомогою принаймні одного продукту і спрямованих на досягнення певного технічного результату. Таким процесом може бути спосіб виготовлення, обробки, переробки продукту та контролювання його якості, перетворення речовини, енергії, даних, вимірювання параметрів, керування процесом, який є об'єктом технології.

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про охорону прав на винаходи і корисні моделі

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 7, ст. 32)

{Вводиться в дію Постановою ВР
№ 3769-ХІІ від 23.12.93, ВВР, 1994, № 7, ст. 33}

{Роз'яснення: цей Закон застосовується до правовідносин, що виникли після введення його в дію згідно з Постановою ВР № 3769-ХІІ від 23.12.93}

{В редакції Закону
№ 1771-ІІІ від 01.06.2000, ВВР, 2000, № 37, ст.307}

{Із змінами, внесеними згідно із Законами
№ 2188-ІІІ від 21.12.2000, ВВР, 2001, № 8, ст. 37
№ 2921-ІІІ від 10.01.2002, ВВР, 2002, № 16, ст.114
№ 34-ІV від 04.07.2002, ВВР, 2002, № 35, ст.256
№ 762-ІV від 15.05.2003, ВВР, 2003, № 30, ст.247
№ 850-ІV від 22.05.2003, ВВР, 2003, № 35, ст.271
№ 1256-VI від 14.04.2009, ВВР, 2009, № 36-37, ст.513
№ 5460-VI від 16.10.2012, ВВР, 2014, № 2-3, ст.41
№ 644-ІХ від 02.06.2020, ВВР, 2020, № 41, ст.330
№ 703-ІХ від 16.06.2020, ВВР, 2020, № 45, ст.387
№ 816-ІХ від 21.07.2020, ВВР, 2020, № 52, ст.496
№ 2801-ІХ від 01.12.2022, ВВР, 2023, № 54, ст.159
№ 2974-ІХ від 20.03.2023, ВВР, 2023, № 63, ст.209
№ 4454-ІХ від 15.05.2023}

Патентування винаходів і корисних моделей в Україні

На що не можна отримати патент

І патент на винахід, і патент на корисну модель не може бути отриманий на:

- нове застосування відомого продукту чи процесу;
- **хірургічні чи терапевтичні способи лікування людини або тварини, способи діагностики організму людини або тварини;**
- відкриття, наукові теорії, математичні методи;
- схеми, правила і методи проведення ігор, конкурсів, аукціонів, фізичних вправ, інтелектуальної або організаційної, зокрема господарської, діяльності (планування, фінансування, постачання, облік, кредитування, прогнозування, нормування тощо);
- комп'ютерні програми;
- форму представлення інформації (наприклад, у вигляді таблиць, діаграм, графіків, за допомогою акустичних сигналів, вимовляння слів, візуальних демонстрацій, зокрема на екрані комп'ютерного пристрою, аудіо- та відеодисків, умовних позначень, зокрема дорожніх знаків, схем маршрутів, кодів, шрифтів тощо, розкладів, інструкцій, проектів або схем планування споруд, будинків, територій);
- зовнішній вигляд продуктів (зокрема виробів, споруд, територій), спрямований на задоволення виключно естетичних потреб.

Для патенту на корисну модель є ще одне обмеження: він не може бути виданий на речовину.

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про охорону прав на винаходи і корисні моделі

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 7, ст. 32)

{Вводиться в дію Постановою ВР
№ 3769-ХІІ від 23.12.93, ВВР, 1994, № 7, ст. 33}

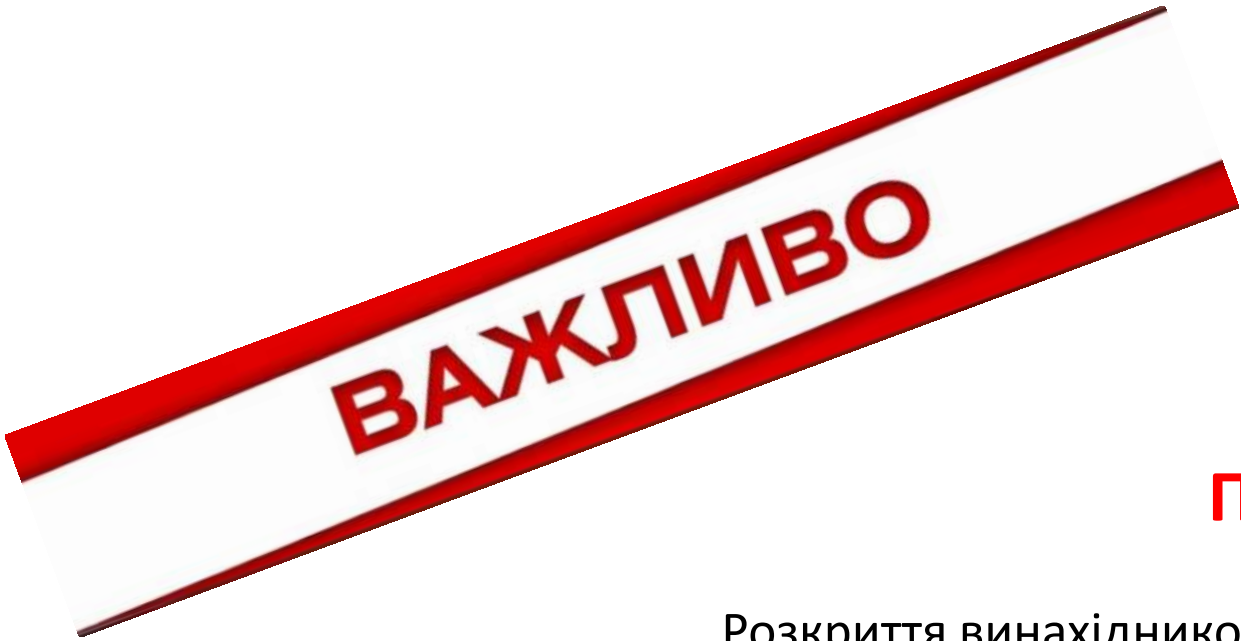
{Роз'яснення: цей Закон застосовується до правовідносин, що виникли після введення його в дію згідно з Постановою ВР № 3769-ХІІ від 23.12.93}

{В редакції Закону
№ 1771-ІІІ від 01.06.2000, ВВР, 2000, № 37, ст.307}

{Із змінами, внесеними згідно із Законами
№ 2188-ІІІ від 21.12.2000, ВВР, 2001, № 8, ст. 37
№ 2921-ІІІ від 10.01.2002, ВВР, 2002, № 16, ст.114
№ 34-ІV від 04.07.2002, ВВР, 2002, № 35, ст.256
№ 762-ІV від 15.05.2003, ВВР, 2003, № 30, ст.247
№ 850-ІV від 22.05.2003, ВВР, 2003, № 35, ст.271
№ 1256-VI від 14.04.2009, ВВР, 2009, № 36-37, ст.513
№ 5460-VI від 16.10.2012, ВВР, 2014, № 2-3, ст.41
№ 644-ІХ від 02.06.2020, ВВР, 2020, № 41, ст.330
№ 703-ІХ від 16.06.2020, ВВР, 2020, № 45, ст.387
№ 816-ІХ від 21.07.2020, ВВР, 2020, № 52, ст.496
№ 2801-ІХ від 01.12.2022, ВВР, 2023, № 54, ст.159
№ 2974-ІХ від 20.03.2023, ВВР, 2023, № 63, ст.209
№ 4454-ІХ від 15.05.2025}

Приклади для медичного університету

Результат роботи	Авторське право	Патент
Робоча програма дисципліни	✓	✗
Силабус	✓	✗
Наукова стаття	✓	✗
Монографія	✓	✗
Навчальний відеокурс	✓	✗
Комп'ютерна програма моніторингу перинатальної допомоги	✓	Можливо
Новий медичний виріб	✗	✓
Симуляційний тренажер з новою конструкцією	✗	✓
Нова діагностична технологія	✗	✓

ВАЖЛИВО

Передчасне розкриття

Розкриття винахідником або особою, яка одержала від винахідника прямо чи опосередковано інформацію про винахід (в тому числі шляхом опублікування статті, експонування на виставці тощо), до подання заявки на винахід може стати в подальшому перешкодою для одержання патенту, особливо коли таке розкриття відбулося **раніше ніж за 6 місяців до подання заявки.**

З поданням заявки не слід зволікати!

Практична порада для викладачів і науковців медичного ЗВО

Перед публікацією результатів дослідження поставте собі три запитання:

Чи є тут нове технічне рішення?

Якщо так — звернутися до підрозділу з інтелектуальної власності.

Чи може інша особа відтворити мою технологію за описом?

Якщо так — варто оцінити можливість патентування.

Чи планується впровадження або комерціалізація?

Якщо так — патент часто є значно ціннішим за саму публікацію.

Від ідеї до комерціалізації винаходу

Авторське право	Патент
Захищає твір	Захищає технічне рішення
Виникає автоматично	Потрібна реєстрація
Текст, презентація, стаття, курс	Пристрій, процес, технологія тощо
Не захищає ідею	Захищає практичне втілення ідеї
Діє без подання заявки	Потребує подання заявки до публічного розкриття

ВАЖЛИВО

*«Написав статтю — авторське право.
Створив нову технологію — подумай про патент до публікації»*

Висновки:

Інтелектуальна власність – це той фундамент, на якому будується академічна і інноваційна діяльність.

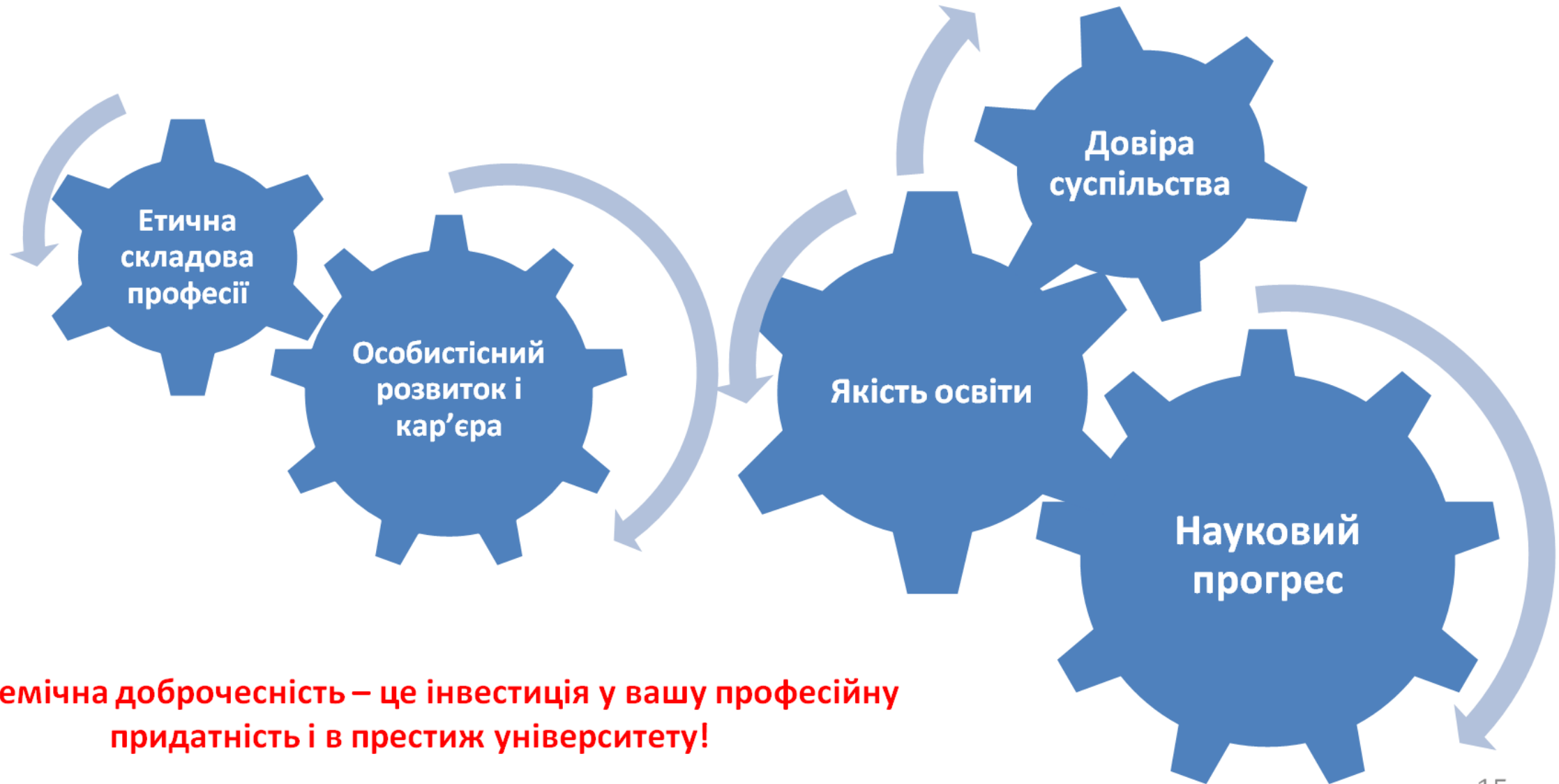
Для викладачів та науковців медичного профілю розуміння правових аспектів ІВ не менш важливе, ніж володіння своїм предметом

Міжнародний досвід показує, що баланс відкритості та захисту прав є досяжним: відкриті ліцензії стимулюють поширення знань, а патентні стратегії – перетворення знань у нові ліки, прилади, методики

Українське законодавство наразі забезпечує всі інструменти для цього, від ліцензування до патентування, і поступово інтегрується у глобальну систему ІВ

Інтелектуальна власність – це саме та сфера, де юридична грамотність підсилює науковий та педагогічний результат

Цінність академічної доброчесності:

Академічна доброчесність – це інвестиція у вашу професійну придатність і в престиж університету!

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!